

В І Д Г У К
офіційного опонента
доктора мистецтвознавства, професора,
завідувача кафедри хорового диригування
Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової
Бондар Євгенії Миколаївни
на дисертаційну роботу
ТАН ФАНЬ
«Теоретико-практичні та виконавські виміри
дитячого хорового мистецтва України і Китаю
(на прикладі діяльності Сергія Прокопова та Яна Хунняня)»
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво,
галузь знань 02 – Культура і мистецтво

Грунтовне опрацювання матеріалів дисертаційної роботи ТАН ФАНЬ за темою: «Теоретико-практичні та виконавські виміри дитячого хорового мистецтва України і Китаю (на прикладі діяльності Сергія Прокопова та Яна Хунняня)» дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, наукової новизни, апробації, практичного значення, а також загальної оцінки дослідження, основні положення якого винесені на захист.

Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими планами, програмами та темами.

У сучасних хорознавчих наукових роботах хорове мистецтво та хорова творчість досліджуються з різних аспектів, зокрема: історія виконавських шкіл, теорія хорового виконавства, особливості підготовки хормейстерів (диригентів та артистів хору), питання інтерпретації, вектори фахової освіти та стратегії виховання виконавської та слухацької культури тощо.

Одним із недостатньо досліджених напрямків сучасного хорознавства та музикознавства є питання сучасної дитячої хорової творчості в системній цілісності історії, теорії та практики, з виходами на параметри національного та світового культурного коду.

Недослідженість: особливостей розвитку дитячого хорового мистецтва та вужче – виконавства – в Україні та Китаї в їх аналітично-порівняльних викладах; ґрунтовних підходів до вивчення та систематизації базових теоретичних концепцій та практичних підходів, що лежать в основі сучасного дитячого хорового мистецтва; джерелознавчої науково-методичної бази в галузі дитячого хорового мистецтва України та Китаю – все це дозволяє робити наукові комплексні виходи на жанрово-стильовий та практично-виконавський аспекти, що є суттєвим показником наукової перспективності даної роботи.

Дитяче хорове мистецтво як України, так і Китаю демонструє накопичення великого досвіду, тому звернення дослідниці до означеної теми визначає *актуальність дослідження*, адже до теперішнього часу «особливості розвитку дитячого хорового мистецтва України та Китаю за трьома основними напрямками: історичні аспекти вивчення генезису та розвитку дитячого хорового мистецтва в Україні та Китаї, аналіз впливу культурних та історичних факторів; теоретичний аспект (діяльність С.Прокопова та Я.Хунняня) та практичний вимір (вивчення репертуарних творів дитячих хорів)» (с.3), – не висвітлювалися в українському мистецтвознавстві в якості теми для самостійного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі історії української та зарубіжної музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ХНУМ імені І.П. Котляревського, а її зміст відповідає комплексній темі «Історичні обрії сучасного музикознавства» перспективного тематичного плану кафедри

історії української та зарубіжної музики ХНУМ імені І. П. Котляревського на 2021–2026 роки.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертації

Обґрунтованість наукових положень дисертаційної роботи зумовлена використанням Тан Фань адекватних та коректних методів дослідження, відповідних до поставленої мети та завдань, що дозволяють вийти на системні узагальнення; а також підходи адресної аналітики – при дослідження творчої діяльності С. Прокопова та Яна Хунняня. Узагальнюючи, авторка застосувала аналітико-систематизуючий метод; історичний; історико-контекстуальний; жанрово-стильовий; музично-виконавський; порівняльний та системний.

Достовірність отриманих та відображених у дисертації наукових результатів ґрунтується на опрацюванні автором праць провідних вітчизняних та зарубіжних (в тому числі, китайських) учених, у роботах яких висвітлюються питання історії дитячої хорової музики та виконавства, спеціального та загального хорознавства тощо, а також на виконаному самостійно значному обсязі аналітичних узагальнень щодо репертуарної політики означених колективів, окремих хорових творів, інтерпретаційних рішень, вокально-хорових прийомів та ін.

Теоретичною базою дослідження та фундаментом наукової концепції дисертації органічно постали праці українських та китайських науковців з галузей: історії та теорії розвитку дитячого хорового виконавства України та Китаю; національних та духовних основ дитячого хорового мистецтва; специфіки роботи з дитячим хором; жанрово-стильових засад дитячої хорової музики; довідкові, а також біографічних праць з хорового мистецтва, кіно та відео- матеріалів з творчості Яна Хунняня, виступів хору Пекінської філармонії та «Весняні голоси».

Автор дисертаційної роботи ставить вельми актуальну і складну *мету*: «визначити особливості теоретико-практичних вимірів та виконавських

практик сучасного дитячого хорового мистецтва України та Китаю, визначивши їхні спільні риси і відмінності» (с. 30).

Спираючись на численні науково визнані дослідження, автором дисертації висвітлені історико-культурні підгрунття двох національних хорових шкіл в їх проекції на дитяче хорове мистецтво; наголошено на суголосних позиціях пріоритетності державної культурної політики України та Китаю, в тому числі щодо хорової творчості та освіти; сформульовано теоретичну концепцію про багатоскладовість системи організації та функціонування дитячих хорів; підкреслено значення вокально-хорової роботи в дитячому хорі та представлена систематизація вокальних методів роботи з дитячим голосом, слухом тощо; виявлена єдність базових теоретичних та методологічних підходів хорових шкіл України і Китаю на прикладі діяльності С. Прокопова та Яна Хунняна) і, разом з тим, наголошено, на відмінностях, які за думкою дисертантки, ґрунтуються на таких факторах як «специфіка їхньої національної ментальності, яка є відмінною в силу соціально-культурних і національно-освітніх умов» (с.134). Авторська евристика полягає також в дослідженні дитячої хорової музики, що «розвивається у трьох провідних напрямках: концертна, концертно-театралізована, духовно-концертна» (с.201), в презентації особливостей репертуару двох провідних дитячих хорових колективів, специфіці методичної роботи, що відображена в науково-методичних працях і яка ґрунтуються на інтегративному педагогічному підході на основі національних та загальноєвропейських традицій та розумінні феномену творчої постаті диригента-хормейстера.

В цілому, обрана методологія дослідження в комплексі загальнонаукових, музикознавчих та хорознавчих методів свідчить про ґрунтовну та системну підготовку дисертантки, ретельне опрацювання літератури, тяжіння до наукового типу мислення.

Новизна, цінність, практична доцільність праці. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає

насамперед у тому, що «вперше в українському музикознавстві предметом спеціального дослідження постало сучасне дитяче хорове виконавство України та Китаю у його системній цілісності» (с.33).

Тож в роботі вперше: розглянуто і систематизовано особливості розвитку дитячого хорового мистецтва України та Китаю; сформульовано базові теоретичні концепції сучасного дитячого хорового виконавства України та Китаю; репрезентовано аналітику мистецької та педагогічної діяльності С. Прокопова та Яна Хунняня; досліджено динаміку оновлення жанрово-стильової палітри та образно-тематичного спрямування репертуару сучасного дитячого хорового колективу, особливості вокально-хорової роботи в означених хорових колективах.

Особливо цінним, на погляд опонента, не лише як науковця, але як практика, стало те, що в науковий музикознавчий обіг введено науково-аналітичну інформацію про історію становлення дитячої хорової творчості в Україні та Китаї, про виконавську, педагогічну та творчу діяльність видатного хорового диригента Китаю – Яна Хунняня та керованого ним колективу – Хору Пекінської філармонії, як флагмана дитячої хорової творчості Китаю; сформульовано позиції єдності та відмінності педагогічних та виконавських підходів на основі діяльності двох провідних дитячих хорових колективів України і Китаю; визначено жанрово-стильові пріоритети репертуарної політики названих хорових колективів; проаналізовано та надано виконавсько-аналітичні спостереження та хорознавчі виклади щодо репертуарних творів даних хорових колективів.

Значущість результатів дослідження для науки та практики визначається теоретичними положеннями, підходами та методиками, що дають можливість їх застосування в дослідженні інших галузей музичної творчості сучасного періоду в співставленні Україна – Китай; розробкою ключових положень у галузі дитячої хорової творчості; розробкою магістральних напрямків у галузі музичного виконавства і хорової освіти, що

передбачає перспективи для більш адекватного розкриття сутності та змісту сучасної дитячої хорової творчості.

Практичне значення наукових результатів полягає в тому, що його висновки можуть служити основою для підвищення професійного рівня диригентів-хормейстерів, вдосконалення професійної підготовки майбутніх керівників хорів, становити підґрунтя для оновлення змісту лекцій з «Хорознавства», «Методики роботи з хором», «Теорії та історії хорового мистецтва», «Історії хорового виконавства». Методична значущість роботи підсилюється тим, що науково-аналітичні результати дослідження можуть використовуватись в практичній діяльності керівників хорових колективів, хормейстерів, зокрема, у процесі підготовки хормейстерів до участі в міжнародних мистецьких конкурсах, фестивалях, проєктах.

Структура та зміст дисертації, її завершеність і відповідність встановленим вимогам щодо оформлення такого типу наукових праць. Дисертаційне робота представлена у вигляді наукової кваліфікаційної праці, яка складається з трьох розділів, кожний з яких є цінним елементом, що доповнює розуміння цілого, а саме – специфіки сучасної дитячої творчості в співставленні Україна – Китай (на прикладі діяльності провідних хормейстерів – С. Прокопова та Яна Хунняна).

Матеріал, методи, теоретична і джерельна бази, наукова новизна отриманих результатів дозволяють засвідчити логічність й послідовність структури дослідження, концептуальну доцільність кожного розділу та підрозділів дисертації. Логіка дослідження розгортається відповідно до традиційної тричастинної будови (вступ, три розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел). Зміст та логіка викладу матеріалу відповідає всім встановленим МОН України стандартам до робіт такого рангу.

Термінологічний аналіз базових понять дисертації, що відображені у ключових словах – «дитяче хорове мистецтво, хорова творчість, хорове виконавство, вокально-хорова робота, жанр, стиль, твір, гармонія, драматургія, інноваційні процеси, інтонування, керівництво, композиція,

музичне мислення, художній образ, репертуар, семантика, фактура, виконавська інтерпретація» (с.12) – вказують на чіткий орієнтир дослідниці щодо поставлених питань та окреслюють обсяг дискусії.

Як наслідок, дисертація містить досить вагомі наукові, аналітичні досягнення, а також практичні і методичні перспективи, що в цілому розширює методологічні засади сучасного хорознавства.

Виокремимо основні складники наукового дискурсу дисертаційного дослідження, які найбільш змістовно відображають дослідницьку концепцію його автора.

У **Вступі** викладено обґрунтування вибору теми дослідження, актуальність, мету та завдання, об'єкт і предмет, вказано на матеріал та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення, висвітлено шляхи апробації результатів дисертації.

Досягнення поставленої мети дисертаційного дослідження розгортається через:

1. Розкриття теоретичних засад дослідження сучасного дитячого хорового мистецтва (**Розділ 1**). Тут авторка органічно представляє огляд «наукових та методичних напрацювань з питань розвитку дитячого хорового мистецтва в Україні та Китаї» (с.87), узагальнює особливості організації та функціонування хорів для дітей. Але найбільш цікавими і значущими, на погляд опонента стали підрозділи 1.2 та 1.4. Так, підрозділі 1.2. розкривається історична ретроспектива розвитку дитячої хорової творчості в Китаї та Україні та виявляються особливості вокально-хорової роботи. Зокрема, цікава сама можливість співставляти історію розвитку хорового співу України, формування виконавських шкіл якої, за твердженням самої дослідниці, сягає XVII століття, та, молодшу, виконавську школу Китаю, джерелом становлення багатоголосної традиції якої названо 20-ті роки XX століття.

Підрозділ 1.4. представляє узагальнення позицій щодо особливостей вокально-хорової роботи в дитячому хорі в цілому, за такими складовими: «1. Значення вокальної роботи у хорі. 2. Специфіка вокальної роботи при

хоровому співі. 3. Співацький навик і фізіологічна сутність його формування. 4. Роль свідомості і слуху у вокальній роботі з хором. 5. Вокальний слух у дітей і шляхи його розвитку» (с. 76 – 87). Можливо, перспективою представлених позицій стане дослідження регіональних особливостей виконавсько-хорової творчості Китаю з опорою на взаємодію інтегрованої європейської школи із народно-пісенною локальною традицією.

2. Висвітлення практичних вимірів (на прикладі творчої діяльності маестро С. Прокопова та Яна Хунняна) як засадничих при формуванні поняття про дитяче виконавство **(Розділ 2)**.

Підрозділ 2.1. привертає увагу ґрунтовністю дослідження творчих настанов С. Прокопова і повну підтримку, як з наукової, так і практичної точки хору, в опонента знаходять позиції про те, що хорове мистецтво слід розуміти «як інтегровану мистецьку та освітню систему»; про необхідність «врахування у роботі основних змістовних ліній різних академічних дисциплін та розуміння важливості контекстуальних зв'язків між різними освітніми складниками»; про важливість урахування «специфіки національних традицій та особливостей європейського досвіду» (с. 116). Натомість, окрему увагу опонента отримав термін про «біопротипування» (с.92), застосований щодо визначення рис творчої особистості С. Прокопова. Якщо це авторська термінологія, то, на думку опонента, вона вимагає окремого обґрунтування в мистецтвознавчому контексті.

Підрозділ 2.2. презентує унікальну для мистецтвознавчої України інформацію про виконавсько-педагогічні настанови фундатора традицій дитячого хорового виконавства Китаю - Яна Хунняна. По-перше, в нашому обігу в цілому мало праць, присвячених китайській хоровій творчості, і дитячій зокрема, по-друге, немає комплексної праці, щодо біографії та творчості цього видатного китайського хорового диригента. Тож цінним є і опис творчого шляху Яна Хунняна, і творче кредо «Любов і відданість» (с. 122), і аналіз науково-методичних робіт китайського Маестро. Як для практика, для опонента цікавими виявились спостереження сучасників

майстра, зокрема про те, що «Ян Хуннянь був особливо уважним до візуального розуміння поетичного тексту та його відповідності втіленню...» (с. 119), «звук духовного резонансу – це голос душі» (там само).

Значущим результатом автора є порівняння методичних компонентів музично-педагогічних систем С.Прокопова та Я.Хунняня, представлений в таблиці на с. 130-131; цінним представляється виявлення «точок перетину» та відмінних рис (від філософських засад до методів та принципів роботи з хором, функціонування хорових колективів і аж до національних особливостей у підходах до музичного виховання дітей).

Вважаю що окреслена палітра питань цілком заслуговує на подальшу розробку в контексті дослідження як національних шкіл, так і особистісних установок митця та їх впливу на виконавський образ світу артистів хору та послідовників – учнів вказаних Майстрів ;

3. Окреслення вимірів дитячої хорової музики України і Китаю в контексті композиторської практики; висвітлення репертуарних засад знаних дитячих хорових колективів України («Весняні голоси») та Китаю (Хор Пекінської філармонії) **(Розділ 3)**. Матеріал цього розділу висвітлює особливості формування дитячого репертуару в Україні та надає цінну інформацію щодо розвитку жанру «шкільної пісні» в Китаї, про творчість композиторів Шень Сінгун, Лі Шутун, Цзень Чжиминь, Ке Чжен Хе та ін. (с.141-143). Також позитивне враження залишає огляд репертуарних засад хору «Весняні голоси» та хору Пекінської опери, зокрема, згруповані та наочно представлені в таблицях №3 та №4. Цінним постає уведення в науковий обіг хорознавчого аналізу творів Моу Хунгена (с. 186), Се Енкбаяр (с.188).

В цілому, обраний музичний матеріал охоплює широке коло хорових творів, що дає автору підстави для висновків щодо особливостей функціонування хору «Весняні голоси» та хору Пекінської філармонії, та особливостей формування репертуару, що «включає ряд інноваційних

підходів, що враховують сучасні тенденції в освіті, музичній практиці та виконавській культурі» (с.191).

Грунтовні висновки завершують розділи та виклад повного тексту дисертації.

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації

Дисертантка висвітлює та апробує результати своєї наукової діяльності системно, починаючи з 2021 року, тобто протягом всього навчання в аспірантурі.

За темою дисертаційної роботи опубліковано 4 одноосібні наукові статті, з них: 3 – у наукових фахових виданнях України, 1 – в зарубіжному міжнародному фаховому виданні; також здійснено 4 публікації апробаційного характеру (тези конференцій, статті за матеріалами конференційних виступів).

Сформульовані у пропонованому дослідженні положення виносяться на захист уперше.

Кількість публікацій, їх обсяг та змістовна якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідають встановленим вимогам. Публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Спрямованість науково-практичних конференцій, на яких відбувалася апробація дисертації, повною мірою відповідають питанням об'єкту і предмету дослідження. Вважаємо, що дисертація пройшла належну апробацію і результати дослідження відображені повною мірою.

Дискусійні положення/зауваження до дисертації. У цілому схвально оцінюючи дисертаційну роботу, необхідно вказати на окремі дискусійні позиції та виокремити окремі зауваження.

Зауваження:

1. Авторка дисертації при огляді літератури влучно використовує аналітико-реферативний метод (зокрема у Розділі 2), табличний метод (у розділі 3), але у методології дослідження їх не зазначає.

2. Можливо, в списку літератури, роботи китайських авторів в оригіналі було б доречно винести окремо чи в розділі джерел іноземною мовою з транскрипцією чи перекладом. Також було б цікаво ознайомитись із списком-посиланням на відео-матеріали, наприклад, майстер-класів Яна Хунняна.

3. Виклад тексту містить певну кількість друкарських помилок та іноді потребує роботи щодо стилістики викладення, побудови речень тощо, але з урахуванням того, що українська мова не є рідною для дисертантки, то вказане зауваження має рекомендаційний характер для майбутніх робіт.

Питання:

1. З опорою на провідні напрями розвитку сучасної хорової музики в Україні та Китаї, що виділено в тексті, на власні спостереження за виконавською сферою, чи можете ви окреслити магістралі, якими на вашу думку буде розвиватись дитяча хорова творчість в майбутньому?

2. В чому полягає унікальність виконавської манери хору Пекінської філармонії і чи має вокальна, звукоутворююча, репертуарна підготовка в дитячих хорах Пекіна спрямованість на збереження і підсилення традиції?

3. Які специфічні вокальні техніки українського академічного хорового співу, що базуються на принципах класичного звукоутворення, можуть бути адаптовані та інтегровані в контекст китайської хорової школи, з метою збагачення її виконавських можливостей?

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що висловлені питання не применшують вагомих наукових теоретичних, методичних та практичних результатів, отриманих дослідницею, а лише підкреслюють зацікавлення опонента та актуальність і новизну теми дослідження.

Загальний висновок щодо відповідності дисертаційного дослідження встановленим вимогам.

Дисертаційна робота ТАН ФАНЬ «Теоретико-практичні та виконавські виміри дитячого хорового мистецтва України і Китаю (на прикладі діяльності Сергія Прокопова та Яна Хунняна)», подана на здобуття наукового ступеня

доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, представлені апробаційні матеріали, дають всі підстави дійти наступного висновку: дисертантка представила оригінальну, актуальну, теоретично та практично аргументовану концепцію дослідження. З урахуванням наукової новизни викладених у роботі положень, теоретичної, методичної та практичної значущості досягнутих у ній результатів, можна стверджувати, що дисертація Тан Фань є завершеним, самостійним, актуальним дослідженням, що відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Структура та обсяг роботи повною мірою відповідають встановленим вимогам. Завдання дисертаційної роботи були вирішені, мета дослідження – досягнута.

Тема та ракурс дослідження є актуальними, результати проведеного дослідження містять наукову новизну.

У публікаціях здобувача знайшли відображення основні положення дисертації.

Порушення академічної доброчесності в роботі не виявлені.

Враховуючи вищевикладене, дисертація ТАН ФАНЬ «Теоретико-практичні та виконавські виміри дитячого хорового мистецтва України і Китаю (на прикладі діяльності Сергія Прокопова та Яна Хунняня)» відповідає всім вимогам, що висуваються до робіт даного типу, а її автор – Тан Фань заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 – Культура та мистецтво, за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво.

Доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри хорового диригування
Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової,
Заслужений діяч мистецтв України

Бондар Є.М.